

III. KOMUNIKATY I SPRAWOZDANIA

PROBLEMY PRYWATYZACJI PAŃSTWOWYCH GOSPODARSTW ROLNYCH*

W dniu 31 XII 1993 r. zgodnie z ustawą z 19 X 1991 r. praktycznie zlikwidowane zostały w Polsce państwowe gospodarstwa rolne (PGR). Z dniem 11 1992 r. realizację przekształceń własnościowych w rolnictwie powierzono Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa (AWRSP), do której zadań należy przejmowanie, rozdysponowanie i zagospodarowanie mienia byłych PGR-ów oraz Państwowego Funduszu Ziemi (PFZ).

Do końca grudnia 1993 r. AWRSP przejęła grunty o łącznej powierzchni 3028,2 tys. ha, co stanowiło niecałe 80% powierzchni gruntów przewidzianych do przejęcia¹. Na koniec stycznia 1995 r. powierzchnia przejętych gruntów wyniosła ponad 4,3 mln ha, z czego 3,7 mln ha stanowiły grunty po PGR-ach, a ok. 450 tys. ha - z PFZ². Problemem, z którym boryka się Agencja, jest przejmowanie gruntów PFZ. Z ponad 800 tys. ha do końca grudnia 1993 r. przejęto zaledwie 259,8 tys. ha³ (33% ogółu gruntów PFZ), a do końca stycznia 1995 r. przejęto ponad 450 tys. ha⁴ (56% ogółu gruntów PFZ). Pozostała część gruntów PFZ jest tak rozdrobniona i uwikłana prawnie, że koszt pomiarów i wpisów do ksiąg wieczystych przekracza ich wartość.

Z przejętych przez AWRSP gruntów ok. 50% zmieniło posiadacza - ponad 2 mln ha wydzierżawiono, a 130 tys. ha sprzedano. Reszta pozostawała w gospodarstwach Skarbu Państwa zarządzanych tymczasowo przez zarządców (1,343 mln ha), ok. 400 tys. ha zarządzali administratorzy, ponad 22 tys. ha przekazano w zarząd, ok. 1400 ha znajdowało się w wieczystym użytkowaniu, ok. 300 tys. ha oczekuje na zagospodarowanie, a ok. 100 tys. ha podlega tzw. bezumownemu użytkowaniu⁵. Z powyższych danych wynika, iż preferowane kierunki rozdysponowania mienia po byłych PGR-ach, najbardziej efektywne i realne - a więc sprzedaż i dzierżawa - realizowane są w zbyt małym stopniu.

Z 4,3 mln ha gruntów przejętych przez AWRSP do końca stycznia 1995 r. sprzedano zaledwie 3%. Najwięcej gruntów sprzedano w oddziale poznańskim AWRSP (z przejętych ogółem ok. 315 tys. ha sprzedano 19,135 tys., co stanowi 6,1%)⁶, oraz w oddziałach lubelskim, elbląskim i szczecińskim⁷.

Zagospodarowanie mienia przejętego przez AWRSP poprzez sprzedaż stanowi jak dotąd margines procesu transformacji polskiego rolnictwa. Przyczyna tego stanu rzeczy tkwi w braku środków pieniężnych zarówno wśród rolników indywidualnych, jak i innych podmiotów chcących nabyć ziemię, a także w niskim popycie na ziemię, spowodowanym małą opłacalnością gospodarki rolnej. Druga preferowana forma zagospodarowania przejętych gruntów - dzierżawa - nie napotyka tak dużej bariery kapitałowej. Do końca stycznia 1995 r. Agencja wydzierżawiła ponad 2 mln ha, co stanowi ok. 47% ogółu przejętych gruntów.

* Praca powstała na podstawie badań prowadzonych przez Katedrę Ekonomii Akademii Rolniczej w Poznaniu.

¹ W. Zgliński, *Przekształcenia państwowych gospodarstw rolnych i ich wpływ na wieś i rolnictwo*, *Wiś i Rolnictwo* 1995, nr 1 (86).

² *Długi i brak pieniędzy - największe problemy dla byłych PGR-ów*, *BOSS-Rolnictwo* 1995, nr 8 (267), s. 8 - 11.

³ W. Zgliński, *Przekształcenia państwowych gospodarstw rolnych...*

⁴ *Długi i brak pieniędzy...*, s. 8 - 11.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Materiały poznańskiego oddziału AWRSP, stan na koniec stycznia 1995 r.

⁷ W. Zgliński, *Przekształcenia państwowych gospodarstw rolnych...*, s. 145 - 146.

Znacznie wyższy wskaźnik wydzierżawionych gruntów odnotowano w oddziale poznańskim, w którym na 3154,5 tys. ha przejętych gruntów oddano w dzierżawę 172 tys. ha, co stanowi 54,5%⁸. Wskaźnik wyższy od ogólnokrajowego mają również oddziały w Szczecinie, Olsztynie, Koszalinie, Suwałkach, Pile i Łodzi⁹.

Pozostałe formy zagospodarowania gruntów, poza sprzedażą i dzierżawą, to: administrowanie, wniesienie do spółki, przekazanie w zarząd, użyczenie, uwłaszczenie, przekazanie (np. kościołom, gminom). Mimo tak licznych możliwości zagospodarowania przejętych gruntów nadal znaczną ich część jest odłogowana (ponad 300 tys. ha)¹⁰. Jest to rezultatem trudnej sytuacji AWRSP, która wraz z prawami i obowiązkami związanymi z przejętym mieniem, obciążona została także długami. Stan zadłużenia po byłych PGR-ach na koniec stycznia 1995 r. ocenia się na ponad 20 bln starych złotych¹¹. Należy przypomnieć, że Agencja wykonuje powierzone jej zadania jako odrębna osoba prawna, na zasadzie samofinansowania, a zatem spłaceniu przez nią wszelkich obciążeń i pełne zagospodarowanie mienia - przy braku odpowiednich środków finansowych - jest mało prawdopodobne. Dochody z tzw. gospodarstw skarbowych są zbyt małe na przeprowadzenie szybkiej i skutecznej restrukturyzacji. Ponadto gospodarstwa te charakteryzują się bardzo niekorzystną strukturą majątkową, która obniża zdolność do wywiązywania się z ciężących na nich zobowiązań. W strukturze majątkowej przejętych gospodarstw aż 48% stanowi majątek trwały, natomiast majątek obrotowy, który decyduje o płynności finansowej przedsiębiorstwa, stanowi zaledwie 16%, z czego większość została już sprzedana, a część zdewastowana przed włączeniem do Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa (WRSP)¹².

Z drugiej strony trudno oczekiwać zwiększenia dochodów AWRSP z tytułu sprzedaży przejętych gruntów. Małe zainteresowanie kupnem ziemi, jak już wcześniej wspomniano, wynika z braku kapitału i małej opłacalności produkcji rolniczej. Według danych Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej aż 70% gospodarstw rolnych zapewnia właścicielom dochody nieco tylko wyższe od dochodów rodzin utrzymujących się z zasiłków dla bezrobotnych.

Ta niekorzystna sytuacja pogłębia negatywne nastroje społeczne. Tak jak w całej gospodarce, tak i w rolnictwie wzrosła niechęć do urynkowania gospodarki, zniecierpliwienie i rozczarowanie. Negatywne nastroje społeczne nasilone zostały poprzez znaczne ograniczenie na wsi działalności kulturalno-oświatowej: żłobków, przedszkoli, domów kultury, bibliotek, ośrodków rekreacyjno-sportowych¹³. Niedostateczna liczba tych placówek kształtujących życie socjalno-kulturalne mieszkańców wsi, przyczyniła się do pogorszenia warunków bytowych, a tym samym do wzrostu niezadowolenia.

Dodatkowym czynnikiem odstrasżającym potencjalnych inwestorów jest brak odpowiedniej infrastruktury wiejskiej. Obecnie z wodociągów korzysta zaledwie 45% gospodarstw w skali kraju, a na 100 mieszkańców przypada zaledwie 4,03 telefonu. Sieć energetyczna jest przestarzała, a potrzeby modernizacyjne wynoszą 20 - 25 tys. km sieci rocznie. Wiele wiejskich dróg wymaga modernizacji, a w części wiosek w ogóle ich nie ma¹⁴.

W niektórych województwach poziom infrastruktury przedstawia się korzystniej, co znajduje odzwierciedlenie w większym zainteresowaniu inwestorów kupnem ziemi z Zasobu WRSP. Przykładem takiej zależności jest okręg poznański AWRSP. Wskaźniki sprzedaży i dzierżawy gruntów w tym oddziale, znacznie przewyższające wskaźniki ogólnokrajowe, z pewnością częściowo wynikają z dużo wyższego rozwoju infrastruktury w tym regionie.

Kolejnym ogromnym problemem, z jakim boryka się polskie rolnictwo w dobie transformacji, jest wzrastające bezrobocie. Szacuje się, iż obecnie liczba bezrobotnych byłych pracowników PRG-ów wynosi ok. 50 tys. w skali kraju¹⁵. Aby powstrzymać lawinę niezadowolenia, podnieść stopę życiową ludności wsi oraz zwiększyć efektywność prywatyzacji rolnictwa, konieczna jest odpowiednia polityka gospodarcza i rolna państwa.

⁸ Materiały poznańskiego oddziału AWRSP, stan z 28 lutego 1995 r.

⁹ W. Zgliński, *Przekształcenia państwowych gospodarstw rolnych...*, s. 147.

¹⁰ BOSS-Rolnictwo 1995, nr 5 (264), s. 6 - dane za 1994 r.

¹¹ BOSS-Rolnictwo 1995, nr 8 (267), s. 8.

¹² W. Zgliński, *Przekształcenia własnościowe państwowego rolnictwa - twórcza destrukcja czy szansa na poprawę efektywności gospodarowania? Wieś i Państwo 1994*, nr 3 - 4 (16 - 17), s. 220 - 221.

¹³ Ibidem, s. 231 - 232.

¹⁴ BOSS-Rolnictwo 1995, nr 6 (265), s. 10.

¹⁵ BOSS-Rolnictwo 1995, nr 2 (261), s. 6 - 7.

Warunkiem aktywizacji zawodowej byłych pracowników PRG-ów jest m.in. łatwiejszy dostęp do pożyczek z Funduszu Pracy dla bezrobotnych. Porozumienie zawarte 6 II 1995 r. pomiędzy Ministrem Pracy, kierownikiem Urzędu Pracy oraz prezesem Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa gwarantuje tej grupie osób możliwość zaciągania pożyczek poręczanych w 50% przez AWRSP, a w drugiej połowie przez osoby fizyczne. Ponadto przewiduje się też możliwość zaciągania pożyczek pod przyszłe zbiory. Porozumienie to przewiduje udzielanie pożyczek nie tylko na wykup byłych państwowych gospodarstw, ale także na uruchomienie w nich produkcji. Dodatkowo stwarza możliwość organizowania u dzierżawców lub administratorów byłych PRG-ów prac interwencyjnych¹⁶.

Ewa Bartczak

PROBLEMY PRZEKSZTAŁCEŃ WŁASNOŚCIOWYCH W PRZEMYSŁE ROLNO-SPOŻYWCZYM W POSZCZEGÓLNYCH REGIONACH POLSKI

1. UWAGI WSTĘPNE

Współczesne uwarunkowania międzynarodowe zakładają dominację własności prywatnej w gospodarce rynkowej. Stąd też przekształcenia własnościowe stanowią jeden z najważniejszych i najbardziej złożonych elementów transformacji systemowej w naszym kraju.

Z ogólnej liczby ponad 8440 istniejących w dniu 21 XII 1990 r. przedsiębiorstw państwowych do sprywatyzowania w 1995 r. pozostało ok. 4500 firm. Do końca 1994 r. sprywatyzowano zaledwie 1320 przedsiębiorstw państwowych, z czego jedynie 135 drogą kapitałową. Podstawową ścieżką przekształceń własnościowych w okresie minionych 5 lat była prywatyzacja bezpośrednia, polegająca na dysponowaniu bezpośrednim majątkiem przedsiębiorstwa państwowego z równoczesnym postawieniem go w stan likwidacji. Wykorzystano tu drogę likwidacji przewidzianą zarówno w art. 19 ustawy o przedsiębiorstwie państwowym z 25 IX 1981 r. (tekst jedn. Dz.U. 1991, nr 18), jak i w art. 37 ustawy o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych z 13 VII 1990 r. (Dz.U. 1990, nr 51).

Z 7253 przedsiębiorstw państwowych działających poza rolnictwem w 1990 r. prywatyzację bezpośrednią zainicjowano w 2289 przedsiębiorstwach, z czego w 897 jednostkach w trybie art. 37 ustawy o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych. Prywatyzacja w trybie art. 19 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych objęła 293 przedsiębiorstwa. Do końca 1994 r. sfinalizowano prywatyzację tylko w 1190 przedsiębiorstwach. W spółki Skarbu Państwa do końca 1994 r. przekształcono 713 przedsiębiorstw państwowych, w tym 22 poprzez giełdę. Przewiduje się, że tą drogą w 1995 r. przekształci się ok. 40 spółek Skarbu Państwa, a więc - mając na uwadze pięcioletnie doświadczenia - trudno będzie przekroczyć prywatyzację kapitałową z 1993 r., kiedy to sprywatyzowano 48 spółek Skarbu Państwa. W 1995 r. przekształcenia własnościowe przyjmą formę prywatyzacji poprzez program Państwowych Funduszy Inwestycyjnych. Ta droga przekształceń obejmie 420 przedsiębiorstw państwowych.

Przebieg procesów transformacji gospodarki i przekształcenia własnościowe w przemyśle rolno-spożywcym, a szczególnie ich skutki społeczne, są zróżnicowane regionalnie, a świadczą o tym nie tylko dane liczbowe. Na ten stan rzeczy mają wpływ ukształtowane historycznie struktury społeczno-gospodarcze poszczególnych regionów¹, czynniki koniunkturalne, stwarzane przez niektóre regiony dobre warunki do inwestowania. Wydaje się, że zróżnicowanie sytuacji społeczno-gospodarczej w regionach Polski może się nadal pogłębiać. Już dziś mamy regiony zacofane, zdominowane przez nieefektywne rolnictwo, słabo wyposażone w infrastrukturę techniczną i społeczną, z licznymi upadającymi małymi i średnimi zakładami przetwórstwa rolno-spożywczego. Dlatego też podstawowym problemem w okresie najbliższych lat dla regionalnej polityki rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego powinno być wspomaganie przedsięwzięć aktywizujących regiony o niskich dochodach ludności i wysokim bezrobociu, a w szczególności:

1) regionów północno-wschodnich (wspierać należy to rolnictwo biodynamiczne, na jego bazie przetwórstwo rolno-spożywcze i agroturystykę);

2) regionów, które w minionym okresie zdominowane były przez rolnictwo państwowe (elbląskie, koszalińskie, olsztyńskie, częściowo gdańskie, gorzowskie, piłskie, suwalskie, szczecińskie); tu powinno się organizować ekstensywne formy opasu bydła, chowu koni, drobiu, jak również rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego;

3) regionów Polski południowo-wschodniej i częściowo centralnej o wysokim przeludnieniu agrarnym, gdzie powinny być wspierane pracochłonne, lecz efektywne ze względu na eksport kierunki produkcji rolniczej i odpowiednie przetwórstwo rolno-spożywcze.

W procesie przekształceń własnościowych większą rolę powinny odgrywać władze regionalne, ich znajomość własnego regionu - to ważny czynnik w prywatyzacji sektora rolno-spożywczego.

¹ W niniejszym opracowaniu pojęcie "region" obejmuje województwo w granicach administracyjnych.

2. FORMY PRZEKSZTAŁCEN WŁASNOŚCIOWYCH W WYBRANYCH BRANŻACH PRZEMYSŁU ROLNO-SPOŻYWCZEGO

Sektor prywatny w przetwórstwie rolno-spożywczym wykazuje szybką tendencję wzrostową i razem ze spółdzielczością stanowi 50% potencjału wytwórczego przetwórstwa. Proces prywatyzacji państwowych przedsiębiorstw przemysłu spożywczego objął już ok. 1/4 tych przedsiębiorstw. Najbardziej zaawansowane w procesie prywatyzacji są branże: drobiarska, cukiernicza, piwowarska, owocowo-warzywna i mięsna. Natomiast w podstawowych branżach przetwórstwa produktów roślinnych oraz w przemyśle tytoniowym dominują przedsiębiorstwa państwowe. Obecnie funkcjonuje jeszcze ok. 330 państwowych przedsiębiorstw przemysłu spożywczego. Ponadto przyjęto założenie, że w branżach o strategicznym znaczeniu dla rolnictwa i gospodarki żywnościowej proces prywatyzacji prowadzony będzie pod kontrolą rządu przy utrzymaniu przez Skarb Państwa kontrolnego pakietu akcji. Do takich strategicznych branż zaliczono: przemysł zbożowo-młynarski, chłodniczy, cukrowniczy, tytoniowy, spirytusowy i olejarski. Prywatyzacja tych branż przewidywana jest według programów sektorowych, z dominującym udziałem ścieżki kapitałowej, kontrolowanym udziałem inwestorów zagranicznych oraz nadzorem rządu nad działalnością spółek i funkcjonowaniem rynku krajowego. Duża grupa przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego jest poważnie zadłużona (np. w branżach: ziemniaczanej, zbożowo-młynarskiej czy owocowo-warzywniej ponad 60% przedsiębiorstw państwowych utraciło zdolność kredytową), stąd też ich sytuacja ekonomiczno-finansowa zmusza często do przeprowadzenia postępowań układowych, ugodowych, a nawet upadłościowych.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawy z 13 VII 1990 r. o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, prywatyzacja może przebiegać dwiema głównymi drogami:

1) drogą kapitałową, tj. poprzez przekształcenie przedsiębiorstwa państwowego w jednoosobową spółkę Skarbu Państwa (przedsiębiorstwa komunalnego w jednoosobową spółkę gminy). Droga ta przewidziana jest dla przedsiębiorstw o większym potencjale produkcyjnym i na ogół dobrej kondycji ekonomicznej. Pracownicy takiego przedsiębiorstwa-spółki oraz producenci rolni (dostawcy surowca) mają w takim przypadku możliwość wykupienia po 20% (łącznie do 40%) akcji (udziałów) po obniżonej do 50% cenie. W przypadku słabszych ekonomicznie przedsiębiorstw zachodzi konieczność włączenia do prywatyzacji inwestora strategicznego, który obejmując przeważający bądź kontrolny pakiet akcji (udziałów) zobowiązany jest do podjęcia znaczących inwestycji modernizujących i do oddłużenia przedsiębiorstwa. Po przekształceniu przedsiębiorstwa w jednoosobową spółkę powinna być przeprowadzona restrukturyzacja: organizacji, zarządzania, zatrudnienia oraz składników majątkowych (poprzez sprzedaż zbędnych). Ustawa z 3 II 1993 r. o restrukturyzacji przedsiębiorstw i banków (Dz.U. 1993, nr 18, poz. 82) stwarza nowe możliwości prawne do zastosowania bankowego postępowania ugodowego;

2) drogą prywatyzacji bezpośredniej, polegającej na dysponowaniu bezpośrednio majątkiem przedsiębiorstwa państwowego z równoczesnym postawieniem go w stan likwidacji. Wykorzystano tu ustawę o przedsiębiorstwie państwowym (art. 19) i ustawę o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (art. 37). Ponadto przy prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych przetwórstwa rolno-spożywczego stosuje się następujące zasady:

- ogranicza się zakres stosowania takich form prywatyzacji, które prowadzą do powstawania zobowiązań finansowych, spłacanych z przyszłych zysków spółek,
- preferuje się udział w prywatyzacji takich krajowych inwestorów strategicznych i grup kapitałowych, które w przyszłości pomogą stworzyć silne ekonomicznie i powiązane kapitałowo grupy przedsiębiorstw zdolnych do konkurowania na rynkach zagranicznych,
- udział firm zagranicznych w prywatyzacji popierany jest w przedsiębiorstwach, w których dopływ kapitału zagranicznego przyspieszy procesy modernizacji, otworzy nowe możliwości zbytu na rynkach zagranicznych oraz usprawni zarządzanie i marketing.

Ogólne zasady prywatyzacji przedsiębiorstw przemysłu rolno-spożywczego tworzą ramy dla opracowania zasad prywatyzacji dla poszczególnych branż. Art. 38 ustawy z 13 VII 1990 r. określa warunki leasingu przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego. Jednym z nich jest konieczność zgromadzenia 20% funduszu założycielskiego przedsiębiorstwa w postaci kapitału zakładowego spółki starającej się o mienie przedsiębiorstwa. Poszukiwanie inwestorów strategicznych oraz udział rolników może pomóc przy gromadzeniu wymaganego kapitału. Spółki korzystające z mienia Skarbu Państwa na zasadach ustawy z 13 VII 1990 r. mają możliwość skorzystania ze złączonych zasad opłat leasingowych.

Ustawa z 13 VII 1990 r. preferuje w prywatyzacji likwidacyjnej sprzedaż przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego w całości lub w zorganizowanych częściach. Przy sprzedaży obowiązuje forma przeprowadzania publicznej transakcji. Drugą w kolejności formą prywatyzacji jest wniesienie do spółki mienia likwidowanego przedsiębiorstwa. Organ założycielski wnoszący wówczas do spółki aparat w postaci mienia przedsiębiorstwa i obejmuje w zamian odpowiednią ilość udziałów.

Ta forma powinna mieć szersze zastosowanie przy prywatyzacji przedsiębiorstw przemysłu rolno-spożywczego m.in. ze względu na możliwość wejścia do spółki wierzycieli, pracowników przedsiębiorstwa, inwestorów strategicznych krajowych i zagranicznych oraz rolników.

3. DOTYCHCZASOWY STAN PRZEKSZTAŁCEŃ WŁASNOŚCIOWYCH W WYBRANYCH BRANŻACH PRZEMYSŁU ROLNO SPOŻYWCZEGO

Przetwórstwo rolno-spożywcze wkroczyło w proces przebudowy systemu gospodarczego nieprzygotowane ani pod względem strukturalnym, ani kapitałowym do działania w gospodarce rynkowej. Po pięciu latach zmian systemowych podstawowym problemem przemysłu rolno-spożywczego jest przywrócenie temu sektorowi zdolności rozwoju i dalsza jego restrukturyzacja i modernizacja.

Przekształcenia własnościowe w tym przemyśle nie należą do imponujących. Według Departamentu Małych i Średnich Przedsiębiorstw Ministerstwa Przekształceń Własnościowych, proces prywatyzacji we wszystkich jego formach w przemyśle rolno-spożywczym przebiega wolno i z dużymi oporami (z wyjątkiem kilku przedsiębiorstw branży cukierniczej, koncentratów spożywczych, piwowarskiej, cukrowniczej i mięsnej). Pomimo upływu 5 lat trwania transformacji systemowej - wciąż jeszcze mamy Polskę branżową.

Z danych dotyczących stanu przekształceń własnościowych w przemyśle rolno-spożywczym w regionach Polski wynika, że prywatyzacją bezpośrednią w wybranych branżach w tym przemyśle przekształcono 78 przedsiębiorstw, z czego 21 na podstawie art. 19 ustawy o przedsiębiorstwie (7,2% ogółu przedsiębiorstw) i 57 na podstawie art. 37 ustawy o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (5,7% wszystkich przekształconych tą drogą przedsiębiorstw). Drogą kapitałową do 1 X 1994 r. przekształcono 18 przedsiębiorstw przemysłu rolno-spożywczego, co stanowiło 13,3% wszystkich przedsiębiorstw, które wybrały tę drogę prywatyzacji, przy czym tylko 5 z nich sprywatyzowano poprzez giełdę.

Proces przekształceń własnościowych w branżach przemysłu rolno-spożywczego jest w poszczególnych regionach Polski bardzo zróżnicowany. Najwięcej przekształceń dokonano w województwach: olsztyńskim (8), poznańskim (9), leszczyńskim (6), opolskim i toruńskim (po 5), warszawskim, bielskim i gdańskim (po 4). Jeśli chodzi o program Narodowych Funduszy Inwestycyjnych, to dla tej formy przekształceń własnościowych przygotowano do 1 X 1994 r. 24 przedsiębiorstwa przemysłu rolno-spożywczego i tu zróżnicowanie regionalne jest jeszcze większe.

Spółki z kapitałem zagranicznym w omawianym przemyśle też nie odegrały większej roli, było ich bowiem zaledwie 10: dwie z kapitałem niemieckim, cztery z amerykańskim i po jednej z austriackim, szwajcarskim, holenderskim i angielskim. Natomiast liczba ważniejszych inwestorów zagranicznych w Polsce do 1 X 1994 r. obejmowała 32 inwestorów w różnych branżach przemysłu rolno-spożywczego, przede wszystkim w przemyśle mleczarskim, koncentratów spożywczych, cukierniczym, ziemniaczanym, przetwórczym, tytoniowym i chłodniczym.

Jeśli chodzi o strukturę branżową przedsiębiorstw państwowych przemysłu rolno-spożywczego przekształconych w spółki Skarbu Państwa, to do października 1994 r. najwięcej spółek utworzono w przemyśle mięsnym (21). W 1990 r. dużych przedsiębiorstw państwowych tej branży było 68, na które przypadało 90% ubojów przemysłowych i 67% produkcji przetwórczej, oraz 1290 małych i średnich zakładów spółdzielczych zajmujących się przetwórstwem i w niewielkim stopniu ubojem. Najwięcej spółek Skarbu Państwa w przemyśle mięsnym posiadają województwa bydgoskie i toruńskie (po 3).

W przemyśle drobiarskim utworzono dwie spółki: jedną w województwie katowickim i drugą w rzeszowskim. Przemysł drobiarski (w większym stopniu) przekształcenia własnościowe przeprowadził "ścieżką" bezpośrednią. Również w przemyśle zbożowo-młynarskim proces prywatyzacji

przebiega wolno. W sektorze tym funkcjonuje 95 państwowych firm zbożowo-młynarskich, w tym 5 spółek Skarbu Państwa, 11 spółek z o.o., 3 firmy powstałe po wykupieniu z PZZ. Spółki Skarbu Państwa (po jednej) istnieją w województwach: katowickim, jeleniogórskim, rzeszowskim, śląskim i wałbrzyskim. Z 26 przedsiębiorstw przemysłu piwowarskiego, 9 to spółki jednoosobowe Skarbu Państwa; ich siedziby to województwa: bielskie, katowickie, koszański, olsztyńskie, poznańskie, radomskie, szczecińskie i tarnowskie. Przemysł tłuszczowy zdominowany jest przez 8 dużych przedsiębiorstw, chociaż pojawiły się nowe podmioty, np. Indiana Food Co. Ltd z Ciechanowa powiązana kapitałowo z amerykańską imienniczką (jej potencjał ekonomiczno-rynkowy jest niewielki). Produkcję tłuszczów roślinnych prowadzą niektóre spółdzielnie mleczarskie i rolnicze spółdzielnie produkcyjne. Prywatyzacja tego przemysłu znajduje się we wstępnej fazie. Powstały 3 spółki Skarbu Państwa w województwach katowickim, opolskim i zamojskim. Z 78 cukrowni 8 weszło w spółki prawa handlowego, wśród nich z obcym kapitałem (brytyjskim i niemieckim) 4 cukrownie to jednoosobowe spółki Skarbu Państwa (lubelskie, bydgoskie, ciechanowskie i toruńskie), a 66 cukrowni posiada status przedsiębiorstwa państwowego. Przekształcenia własnościowe w przemyśle cukrowniczym prowadzone będą w oparciu o ustawę z 26 VIII 1994 r. (powstaną 4 holdingi). Przemysł ziemniaczany działa w 17 przedsiębiorstwach państwowych lub pochodzenia państwowego. Trzy przedsiębiorstwa tego przemysłu to spółki Skarbu Państwa (poznańskie, skierniewickie, śląskie). Dla małych i średnich przedsiębiorstw przemysłu ziemniaczanego proponuje się prywatyzację w trybie art. 37 pkt 1 lub 2 ustawy o prywatyzacji. Jeśli chodzi o państwowe przedsiębiorstwa przemysłu owocowo-warzywnego, to do 1 X 1994 r. w spółki Skarbu Państwa przekształcono 3 zakłady (Rzeszowskie Zakłady Przemysłu Owocowo-Warzywnego "ALMA" S.A., Tarnowskie Zakłady Owocowo-Warzywne oraz Zakład Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego "TOLKMICKO"). Natomiast przemysł tytoniowy reprezentowany przez 7 państwowych zakładów proces przekształceń własnościowych rozpoczął dopiero w 1993 r. Do 1 X 1994 r. powstały 4 spółki Skarbu Państwa (Kraków, Poznań, Augustów, Łódź). Produkcja państwowych zakładów tytoniowych pokrywa 90% spożycia papierosów w Polsce. Wydano 8 koncesji na produkcję wyrobów tytoniowych firmom prywatnym (województwa: wrocławskie, warszawskie, łomżyńskie, krakowskie, kieleckie, zielonogórskie, jeleniogórskie) na łączną produkcję 40 mld sztuk papierosów rocznie.

11 V 1995 r. Rada Ministrów przyjęła dokument określający cele i zasady prywatyzacji przemysłu tytoniowego w Polsce. Sprzedanych zostanie 5 zakładów: w Łodzi, Augustowie, Poznaniu, Radomiu i Krakowie. Prywatyzacja odbędzie się poprzez publiczne zaproszenia do rokowań skierowane do inwestorów zarówno krajowych, jak i zagranicznych.

Przewiduje się, że w branżach o najważniejszym znaczeniu dla rolnictwa i gospodarki żywnościowej (przemysł spirytusowy, tytoniowy i cukrowniczy) proces prywatyzacji prowadzony będzie pod ścisłą kontrolą rządu i przy utrzymaniu przez Skarb Państwa kontrolnego pakietu akcji lub udziałów. Przekształcenia tych branż będą częścią programów branżowych (a nie regionalnych). Przewiduje się dominację ścieżki kapitałowej, ograniczony i kontrolowany udział w prywatyzacji inwestorów zagranicznych oraz kontrolę nad działalnością spółek i funkcjonowaniem rynku kapitałowego. Natomiast prywatyzacja przedsiębiorstw, które z różnych przyczyn znalazły się w trudnej sytuacji finansowej, ale posiadają potencjał wytwórczy umożliwiający w przyszłości spełnienie wymogów efektywności i konkurencyjności, prowadzona będzie równoległe z ich restrukturyzacją finansową. W tych przedsiębiorstwach restrukturyzacja gospodarki finansowej polegać będzie na przekształceniu przedsiębiorstwa w spółkę prawa handlowego i na zamianie części długów na akcje i udziały obejmowane przez bank i wierzycieli. Sprzedaż akcji Skarbu Państwa nastąpi po restrukturyzacji i realizacji uzgodnionego programu naprawczego. Ponadto w procesie przekształceń przedsiębiorstw przemysłu rolno-spożywczego stosowane będą następujące zasady:

- 1) ograniczenia zakresu stosowania form prywatyzacji, które prowadzą do powstania zobowiązań, spłacanych z przyszłych zysków spółki;

- 2) oferowania udziału w prywatyzacji takich krajowych inwestorów strategicznych i grup kapitałowych, które w przyszłości mogą stworzyć silne ekonomicznie i powiązane kapitałowo zgrupowania przedsiębiorstw zdolnych do konkurowania na rynkach zagranicznych;

- 3) wspierania udziału firm zagranicznych w prywatyzacji głównie w takich przedsiębiorstwach, w których dopływ kapitału zagranicznego przyspieszy procesy modernizacji, otworzy nowe możliwości zbytu na rynkach zagranicznych oraz usprawni zarządzanie i marketing.

Niezależnie od tych zasad bardzo ważnym elementem w prywatyzacji państwowych przedsiębiorstw przemysłu rolno-spożywczego będzie zapewniony znaczny udział producentów rolnych

w przekształceniach własnościowych. Służyć temu będą rozwiązania ustawowe gwarantujące producentom rolnym możliwość wnioskowania o prywatyzację, udział w radach nadzorczych i prawo nabywania do 15% akcji prywatyzowanego przedsiębiorstwa. Kapitałowa ścieżka prywatyzacji będzie mieć zastosowanie głównie w przypadku przedsiębiorstw dużych lub nowoczesnych, o uregulowanym statusie majątkowym, silnych ekonomicznie (cukrownie, zakłady tytoniowe, część zakładów mięsnych, piwowarskich, tłuszczowych oraz wytwórni koncentratów spożywczych). Szacuje się, że ścieżką kapitałową sprywatyzowanych zostanie ponad 100 przedsiębiorstw².

Jolanta Teneta-Plotkowiak

WYDZIAŁOWY KONKURS KRASOMÓWCZY

Tradycją Wydziału Prawa i Administracji UAM staje się konkurs krasomówczy, organizowany przez Koło Naukowe Prawników i Europejskie Stowarzyszenie Studentów Prawa ELSA-Poznań, pod patronatem Dziekanatu i opieką dra habil. Krzysztofa Knoppka. W dniu 6 IV 1995 r. jury, pod przewodnictwem Dziekana Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych Edmunda Alexiewicza, przyznało pierwsze miejsce Michałowi Knaflewskiemu za wystąpienie w roli pełnomocnika strony powodowej w kazusie cywilnym. Drugie miejsce zajęli *ex equo* Mikołaj Sowiński i Maciej Siuda, a trzecie - Izabella Rajewska. Wyróżnienia otrzymali: Katarzyna Witkowicz i Dariusz Gawrysiak.

² W sprawozdaniu wykorzystano materiały zawarte w publikacjach: P. Jasiński S.J., *Z powrotem do kapitalizmu. Problemy przekształceń własnościowych*, Warszawa 1994, s. 107; Financial Times z 26 VI 1991 r.; A. Czyżewski, *Doświadczenia Unii Europejskiej z rozwiązania w gospodarce żywnościowej*, Wieś i Państwo 1994, nr 1 - 2 (14 - 15); M. Dłużewski, *Rola przemysłu spożywczego w gospodarce żywnościowej i rolnictwie*, Wieś i Państwo 1994, nr 3 - 4 (16 - 17); *Polityka rolno i żywnościowa w latach 1994 - 2000*, Wieś i Państwo 1994, nr 3 - 4 (16 - 17); J. Woszczyzna, *Przekształcenia własnościowe w sektorze rolno-spożywczym*, Prywatyzacja 1994, wrzesień.